

Nr 176

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ersättningar i ömmande fall åt enskilda, som genom åtgärd av offentlig myndighet lidit ekonomisk skada.

(5:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ollén* (I: 171) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile (II: 332), har hemställts, att riksdagen måtte besluta anvisa ett förslagsanslag å 50 000 kronor å riksstaten för budgetåret 1956/57 till ersättningar i ömmande fall åt enskilda medborgare, som genom åtgärd av offentlig myndighet lidit ekonomisk skada.

Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i motionen II: 332 följande.

Med den omfattning det allmännas reglerande verksamhet erhållit under och efter det andra världskriget har det icke kunnat undvikas att enskilda i många lägen kommit att få tåla mycket stora ingrepp i sin ekonomiska rörelsefrihet. Riksdagen har vid tidigare tillfällen avvissat tanken att söka tillskapa generella regler om ersättning åt medborgarna vid rättsenliga ingrepp i deras ekonomiska förhållanden under hänvisning framför allt till att förhållandena äro så olikartade, att enhetliga och för alla fall lämpliga regler knappast gå att uppställa.

Det är emellertid uteslutet att man kan nöja sig med en sådan utgång. Då det i enstaka fall blir uppenbart, för vilka påfrestningar enskilda oförskyllt utsättas mången gång, framstår det som angeläget att möjlighet till ersättning öppnas åtminstone i de särskilt ömmande fallen, när medborgare lidit ekonomiska förluster på grund av offentliga myndigheters åtgöranden. Denna ersättningsmöjlighet bör självfallet i första hand stå till buds då någon konstaterbar felaktighet begåtts, t. ex. om den ansvarige tjänstemannen befinnes ha begått tjänstefel eller om det ifrågavarande beslutet på ett eller annat sätt undanröjes eller upphäves såsom oriktigt, sedan det redan utövat för den enskilde skadliga verkningar. Emellertid förekomma också åtskilliga fall, då det icke kan auktoritativt klargöras huruvida felaktigheter förekommit eller ej. Vidare kan situationen vara den att i samma fall flera olika myndigheter ingripit var för sig — var och en kanske fullt lagligt — men med katastrofala följder för den enskilde.

Om man vill bereda möjlighet till ersättning för den enskilde i dylika lägen, skulle det lämpligen kunna ske på så sätt, att ett särskilt förslagsanslag anvisades på riksstaten från vilket ersättning skulle kunna utbetalas i särskilt ömmande fall. Bedömningen borde sålunda icke huvudsakligen vara av rättslig natur utan grunda sig på vad billigheten fordrar. Medlen kunde disponeras av en nämnd till vilken den som ansåg sig böra komma i åtnjutande av ersättning kunde vända sig. Nämnden borde äga att själv besluta i fall då ersättningen gällde mindre belopp. I fall åter, då det kunde

ifrågakomma att utbetala större belopp, kunde avgörandet läggas hos Kungl. Maj:t efter nämndens hörande.

Förslagsanslaget synes kunna bestämmas till 50 000 kronor.

Över förevarande motioner har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtanden avgivits av *statskontoret* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*.

Statskontoret har anfört följande.

I motionerna har framhållits, att riksdagen vid tidigare tillfällen avvisat tanken att söka tillskapa generella regler om ersättning åt enskilda medborgare vid rättsenliga ingripanden i deras ekonomiska förhållanden. Statskontoret vill erinra, att detta spörsmål senast behandlades vid 1954 års riksdag i anledning av en då väckt motion (I: 129). I utlåtande över densamma ansåg sig sammansatta konstitutions- och första lagutskottet, som åberopade vad som i ämnet förekommit vid tidigare riksdagar, icke kunna förorda en utredning, som skulle ha till ändamål att utforma generellt tillämpliga grundsatser. Utskottets uttalande föranledde icke någon erinran från riksdagens sida.

Statskontoret, som haft sig anförtrott att meddela beslut över ansökningar om ersättning i anledning av paratyfusedemien år 1953, har vid behandlingen av dessa ärenden kunnat konstatera, att den praktiska tillämpningen av de i särskild författning meddelade bestämmelserna rörande dylika ersättningsfrågor medfört åtskilliga svårigheter. Då sålunda redan på ett mindre, avgränsat område frågan om det allmännas ersättningsskyldighet visat sig inrymma en mångfald svårbedömbara problem, torde det enligt statskontorets uppfattning möta oöverstigliga svårigheter att uppdraga generella regler i detta avseende.

Med hänsyn till vad ovan anförts synas motionerna icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har anfört följande.

Beträffande kronans skadeståndsansvar gäller i svensk rätt att staten i sin affärsdrivande verksamhet är underkastad samma regler som enskilda, medan staten däremot i regel icke är ansvarig för skada genom handlingar där staten uppträder såsom bärare av den offentliga makten. Från sistnämnda regel finnes emellertid åtskilliga undantag. Sålunda kan ersättning av allmänna medel utgå enligt lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl., enligt lagen den 10 juni 1899 om ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada som förorsakats av ämbets- eller tjänstemän m. fl. och enligt kungl. förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring.

Rätt till ersättning föreligger även i sådana fall, då ingrepp sker i äganderätt och näringsrätt och ingreppet innebär avhändelse av äganderätt. Bestämmelser om ersättning av allmänna medel i sådana fall finnes i åtskilliga lagar såsom rekvisitionslagen den 30 juni 1942, byggnadslagen och byggnadsstadgan den 30 juni 1947, strandlagen den 30 maj 1952 och naturskyddslagen den 21 november 1952.

Vidare har riksdagen sedan ett antal år anvisat förslagsanslag till ersättningar för skador vållade av vissa rymlingar m. fl.

Till innevarande riksdag har Kungl. Maj:t avgivit proposition med förslag till lag om ersättning åt smittbärare.

Slutligen är frågan om statens och kommunernas skadeståndsansvar f. n.

föremål för utredning av särskilt tillkallade sakkunniga, kommittén ang. det allmänna skadeståndet.

Frågan om utredning och lagstiftning om det allmännas ersättningsskyldighet vid rättsenliga ingrepp i enskilda äganderätt och ekonomiska frihet har i anledning av motioner behandlats vid 1944 och 1949 års riksdagar, men avvisats emedan omständigheterna i de olika fall, då ersättningsfrågor uppkomme, ansetts vara så skiftande att de finge bedömas från fall till fall och enär en utredning, som skulle draga upp generella regler, endast torde kunna nå fram till obestämda och allmänt hållna principer, vilka skulle sakna större praktisk betydelse.

Utvecklingen på detta område under tiden därefter har gått mot ett erkännande av ökat ansvar från statens sida. Det är troligt att ytterligare speciallagstiftning i ämnet är att förvänta. Emellertid synes det lämpligt att i avvaktan härpå och vid sidan av lagstiftningen möjlighet bereddes att i exceptionella situationer lämna ersättning. Ersättningen komme i dessa fall, vilka av motionären ansetts kunna föreligga vid såväl rättsenliga som icke rättsenliga förfoganden och där den avgörande frågan icke skulle vara skadans art eller omfattning utan den skadelidandes behov, att bli ett slags på billighet grundad ersättning.

Att anslagsbeloppet av motionären föreslagits till endast 50 000 kronor visar även att han tänkt sig användningen begränsad till undantagsfall. Just i dessa fall skulle det troligen vara av värde att utan omständlig och tidsödande processföring snabbt kunna lämna ersättning.

Genom att frågan om rätt till ersättning anknötes till den skadelidandes behov komme lämnande av ersättningsbelopp i de olika fallen icke att få prejudicerande betydelse på kommande speciallagstiftning. Däremot skulle man kanske erhålla värdefull vägledning angående inom vilka områden behovet av speciallagstiftning är mest trängande.

Däremot kan länsstyrelsen ej biträda motionärens förslag om tillsättande av en särskild nämnd för bedömning av ersättningsfrågorna. Med hänsyn till anslaget ringa belopp torde ersättningsfrågorna, åtminstone till dess närmare erfarenhet vunnits, kunna avgöras av Kungl. Maj:t efter hörande av vederbörliga myndigheter.

Utskottet. Såsom i motionerna framhållits har riksdagen vid tidigare tillfällen avvisat tanken att söka tillskapa generella regler angående ersättning åt enskilda medborgare vid rättsenliga ingripanden i deras ekonomiska förhållanden. I detta hänseende tillåter sig utskottet hänvisa till sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2 vid 1954 års riksdag, i vilket en utförlig redogörelse lämnas för vad som tidigare förekommit i denna fråga.

Anledningen till att ifrågavarande spörsmål denna gång bragts under statsutskottets prövning torde vara att de nu föreliggande motionerna utmynnar i ett yrkande om anvisande av visst anslag. Enligt utskottets mening är emellertid anslagsfrågan i detta sammanhang av relativt underordnad betydelse, medan det primära måste anses vara klarläggandet av förutsättningarna i olika hänseenden för att ett eventuellt anslag skulle anvisas. Frågan synes utskottet i första hand böra betraktas som en lagfråga. Även om enligt vad i ärendet anförts vissa omständigheter kan anses tala till förmån för en närmare undersökning av hithörande spörsmål, finner sig ut-

skottet likväl för sin del, innan en dylik undersökning skett, sakna tillräckliga hållpunkter för att tillstyrka ett anslag för ändamålet. Utskottet kan fördensskull inte tillstyrka det nu föreliggande motionsyrkandet.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 171 och II: 332 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 6 november 1956

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlön, fröken Andersson, herrar Hesselbom, Pahlsson, Gustaf Andersson, Sundelin, Birger Andersson, Ragnar Persson, Thun, Lodenius, Holmqvist, Söderberg och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Malmborg i Skövde, Andersson i Malmö, fröken Elmén, herrar Petterson i Degerfors, Nihlfors, Cassel, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Almgren, Andreasson, Neland, Mellqvist och Hansson i Önnarp.